

Sammlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 146 2025

I distribution:
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda H. Rugg

Berlin: Stefanie von Schnurbein

Göteborg: Åsa Arping

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Torbjörn Forslid

München: Joachim Schiedermaier

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anna Albrektson, Thomas Götselius

Tartu: Daniel Sävborg

Umeå: Maria Jönsson

Uppsala: Torsten Pettersson

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Ingeborg Löfgren (uppsatser) och Tim Berndtsson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word via tidskriftens Publicera-sida: <https://publicera.kb.se/samlaren/about/submissions>. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapetets hemsida innan du skickar in. Artiklarna i nästa årgång av *Samlaren* kommer att publiceras löpande online, allt eftersom de accepteras. De artiklar som publiceras före december 2026 kommer att ingå i *Samlaren* 2026. Sista inlämningsdag för recensioner är 1 september 2026. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <https://publicera.kb.se/samlaren/index>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften. Tidigare årgångar av tidskriften finner man här: <https://svelitt.se/samlaren/browse.html>.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapetets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978–91–87666–45–2

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2026

resultat av avhandlingens undersökning. Mårssell knyter i detta egentligen an till 40 år gamla litteraturvetarklassiker som Spivak om *Jane Eyre* eller Said om Jane Austens *Mansfield Park* och betydelsen av kolonialism och imperialism i västerländsk litteratur och tanketradition. Avhandlingens diskussioner hade fördjupats om denna typ av litteraturvetenskapliga verk hade fungerat som tydligare resonansbotten. Trots avsaknaden av en sådan lyckas avhandlingens ”hur” ändå komplicera detta faktum i belysande analyser där de valda teoretiska redskapen genomgående sätts i arbete. Det är här avhandlingens styrka ligger.

Alltså – om fred konnoteras som feminint definieras krig som maskulint, och här finns det hierarkiserat dikotomiska tänkande som rymms i etablerat västerländskt meningsskapande. Mårssell lyfter fram att krig historiskt sett betraktats som handlingskraftigt, rationellt och framstegsinriktat, medan krigsmotståndare ses som ociviliserade och primitiva slashasar. När sedan den feministiska fredstatiken vänder på dikotomin utgör krigsförespråkarna istället den negativa polen – vilket dock pekar på svårigheten med att ta sig ur den hierarkiserat dikotomiska tankemodellen. Pläderingen för fred sker fortfarande inom ramen för den ljusa sidan av det kolonial-moderna genussystemet, vilken visserligen utmanar konnotationen mellan fred och femininitet, men fortfarande är instängd i det kolonial-moderna maktsystemet. Så frågan är hur vi kan lösgöra oss från denna dominerande västerländska tankemodell, präglad av androcentrism och eurocentrism, där mannen är människan och väst är världen. Kommer det någonsin att lyckas?

Mårssell visar att Stéenhoff, Wägner och Olsson framgångsrikt utmanar det dikotomiska tänkandet när dess poler inverteras. Men de studerade författarskapen lyckas å andra sidan inte bryta sig loss från dikotomiernas hierarkiserande isärhållning, eftersom de fortfarande är fastklibbade i det kolonial-moderna makt- och genussystemet. Därför reproduceras rasifierade stereotyper i dikotomier som vi – dom, civiliserad – barbar, och fortsätter därmed att låsa fast fredstanken i en janusfigur där det inte finns någon enkel väg ut och bort från den dikotomiska tankefigurens fångelse. Vi måste alltså tänka vidare kring detta, men med oss på vägen har vi som tur är *Fredstatikens kritiska potential*.

Kristina Fjelkestam

Jakob Olsson, *Sladdbarn, vuxennätverk och digitala spänningar: Digitalisering och mediestrider i barn- och ungdomslitteraturen i Sverige 2000–2019*. Karlstads universitet. Universitetstryckeriet. Karlstad 2024.

Den samhälleliga omvälvning som under de senaste decennierna haft störst inflytande på våra liv är onekligen digitaliseringen. Inte minst har den accelererande teknikutvecklingen kraftigt påverkat barn och unga, så till den grad att man kan tala om en ny typ av barndom, där barnet och den unga närmast är cyborger, tätt inflettade i digitala nätverk som de är. Med digitaliseringen föds även nya diskurser kring tankefigurerna barn och ungdom. För att möta denna nya verklighet har barn- och ungdomslitteraturen genomgått ett monumentalt skifte, detta för att trovärdigt skildra, eller åtminstone försöka skildra, barns och ungas samtida verklighet. I förlängningen av detta nya scenario svarar Jakob Olssons doktorsavhandling i litteraturvetenskap *Sladdbarn, vuxennätverk och digitala spänningar: Digitalisering och mediestrider i barn- och ungdomslitteraturen i Sverige 2000–2019* mot ett pockande behov av att blottlägga hur digitaliseringen – men också striden om densamma – tagit plats i samtida barnlitteratur.

Syftet med avhandlingen är ”att fördjupa förståelsen för hur 2000-talets barn- och ungdomslitteratur relaterar till samtidens digitaliseringsprocesser och mediestrider som just barn- och ungdomslitteratur – det vill säga böcker producerade av vuxenvärlden, för unga läsare, utifrån en vuxen förståelse för barn- och ungdomen samt vad unga vill och behöver läsa” (s.12). Syftesformuleringen placerar avhandlingen i hjärtat av en dominerande barnlitterär frågeställning, nämligen i spänningsfältet mellan ålderskategorier med olika samhällelig makt: vuxna med makten att representera den nya teknologin och skapa litteratur för mottagarna barn och unga. Olsson menar att just barn- och ungdomslitteratur lämpar sig särskilt väl för att undersöka digitalisering som del av en maktordning. Denna syn på barnlitteraturen är våletablerad och utmanas inte i avhandlingen. Sitt syfte kompletterar han med begreppen representation och didaktisering. Fördelningen av makt mellan generationerna vidgar han till att gälla mediestrider, den kamp om digitaliseringens former och villkor som utspelar sig i och omkring det barnlitterära materialet.

Avhandlingens studieobjekt är konkret: de teknologiska gestalter som står att finna i skönlitteratur för unga läsare i olika åldersgrupper under

perioden 2000–2019 och deras effekter i berättelserna. Målet med avhandlingen är ”att undersöka hur barn- och ungdomslitteraturen kopplar upp sig mot det komplexa, allomfattande diskursnätverket människa-maskin-litteratur-omvärld, och de kopplingar i nätverket som behandlas i avhandlingen” (s. 12). För det första analyseras på vilka sätt barn- och ungdomslitteraturen representerar digital teknik. Genom att inventera vilka digitala apparater, system och mänskliga-teknologiska relationer och spänningar som återfinns i materialet granskas hur barnet är ”uppkopplat mot diskursnätverket”. För det andra analyseras de sätt på vilka barn- och ungdomslitteraturen didaktiserar den digitala tekniken och dess relation till människan och hennes omvärld. Detta granskas genom vilka teknikrelaterade budskap som står att finna och hur dessa kan förstås inom ramarna för en åldersbaserad maktdynamik. För det tredje undersöks hur representationerna och didaktiseringen av den digitala tekniken och dess relation till människan och hennes omvärld kan *förstås i relation till 2000-talets* mer övergripande teknologiska diskurs. Utgångspunkt tas således i barnlitterära, mediehistoriska och didaktiska perspektiv, och det som undersöks är texternas digitaliseringsstrategier: de sätt på vilka de bygger på och går i dialog med sina mediehistoriska sammanhang. Frågor som aktualiseras av Olsson är vad texterna säger om vad det innebär att växa upp i en digitaliserad värld samt hur digital teknik både representeras som didaktiseras i samtida litteratur för unga läsare. Ett övergripande perspektiv är maktdynamiken mellan vuxenproducerad barnlitteratur och de föreställningar om barn, barndom och digital teknik som där framträder i relation till en övergripande samtidsdiskurs. Frågeställningen är högst relevant och studien svarar mot behovet att analysera hur denna pågående omvälvning av barn- och ungdomslitteraturen utformar sig.

Avhandlingen är välstrukturerad. Den kännetecknas av ett läsarvänligt tilltal där teoretiska resonemang komprimerats till kärnfulla inringningar. Detsamma gäller behandlingen av primärmaterial, som även det präglas av sin lättillgänglighet. För tillgänglighetens skull har engelska citat översatts. Stilens lätthet borgar för att boken kommer att nå många läsare, en bragd med tanke på den ymnighet av kvistig teori och den bredd i materialet från komplexa verk till stereotypa bruksböcker, som behandlas. Denna lätthet riskerar samtidigt att vara avhandlingens akilleshäl: läsarvänlighet riskerar att skapas på bekostnad av teoretisk och analytisk komplexitet.

Titeln *Sladdbarn, vuxennätverk och digitala spänningar: Digitalisering och mediestrید i barn- och ungdomslitteraturen i Sverige 2000–2019* är ett exempel på Olssons fåbless för att skoja till det. Begreppet sladdbarn ges tyngd i titeln, men används inte i sin gängse betydelse av familjens yngsta barn med stort åldersglapp till äldre syskon. I Olssons tappning knyts ordet till barndom och teknologi, och passar sämre för den delen av det undersökta materialet då trådlös uppkoppling gjort sig gällande. Något tesdrivande nyckelord är det inte, då ”sladdbarn” används enbart en gång i brödtexten (s. 219). Detsamma gäller ”vuxennätverk” med sex nedslag inalles och ”digitala spänningar” som nämns en gång (s. 11). Avhandlingens nyckelbegrepp på titelnivå är således underanvända i studien. Att det för avhandlingen viktiga begreppet didaktisering faller bort i undertiteln (och även i syftet) och har en svag förekomst på 21 nedslag, är symptomatiskt för hur denna del av diskussionen inte bereds utrymme. Däremot förekommer ”digitalisering” och ”mediestrید” frekvent.

Avhandlingen omfattar 265 sidor fördelade på åtta kapitel. Olssons lek med ord syns på rubriknivå: inledningen, där Olsson redogör för hur han ser på sitt ämnesval, begreppsdefinitioner samt syfte, heter ”Inloggning”. Avhandlingen inleds träffande med Sara Kadefors Augustibelönade ungdomsroman *Sandor slash Ida* (2001) som får markera hur digital teknologi på allvar gör sin entré i svensk barn- och ungdomsroman vid millenieskiftet i chatt-romanens format. I det sista analyskapitlet tangeras *Lex bok* (2013) av samma författare, en roman som diskuterar själva grundpremisserna för kategorin ungdomslitteratur då det gäller den vuxna författarens makt att gestalta ungas liv, nu med bloggande som bas, dessvärre utan att Olsson tar upp Eva Söderbergs gedigna analys av sagda roman, som genomlyser den åldersbaserade maktdynamiken i genren.

Kapitlet ”Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning” tar ett samlat grepp om tidigare studier samt introducerar de teorifält och huvudsakliga analysbegrepp som återopas i avhandlingen, vilka noggrant definieras vid första omnämnandet. Kapitlet ”Metod och upplägg” samt ”Inventering av den digitala teknikens gestalter i barn- och ungdomslitteraturen” beskriver metod, material, urvalskriterier och avgränsningar. En omfattande bilaga åskådliggör materialet ytterligare och tabeller upprättas. Därefter följer tre analyskapitel som presenterar de tematiska huvudspår Olsson kartlägger:

"Det digitalt kompetenta barnet", "Det dataspelande barnet" och "Det sociala medianvändande barnet". Det första analyskapitlet behandlar digital kompetens i faktaböcker för yngre barn och i skönlitterära verk för unga, dessutom analyseras "komponenter, koder och kompetenta barn". Det andra analyskapitlet berör digital närvaro i realistiska berättelser, sci-fi-berättelser, skräck samt virtuell verklighet. Slutligen berör det tredje och sista kapitlet datorn och mobilen som sociala medier samt små och stora digitala rum för att utmynna i den sammanfattande metaforen av barns- och ungas teknikanvändande som en social digital labyrinth. Den avslutande delen "Utloggning" avrundar avhandlingen i en kortfattad summering av premisser och ett svep över resultat. Att Olsson inte kärnfullt förklarar formulera resultaten av sin studie är symptomatiskt för avhandlingen som är mer inventerande än reflekterande.

För att inventera och analysera de teknikanvändande gestalterna i böcker utgivna under perioden från millennieskiftet till pandemiutbrottet 2019 kombinerar avhandlingen kvantitativa metoder med kvalitativa. Förekomster av digitalisering i barn- och ungdomslitteratur innan millennieskiftet faller dessvärre bort då ingen summerande förhistoria tecknas. Den kvantitativa analysen bygger på bibliografiska data och är avsedd att överblicka det breda materialet, den kvalitativa är tematisk. Materialet har sällats fram med hjälp av Svenska barnboksinstitutets bibliotekskatalog genom relevanta sökord, som fått vara styrande för de 249 böcker som valts ut. Tillvägagångssättet väcker frågor gällande urvalsmetodens precision, eftersom barnboksinstitutets ämnesordslister är i flux, inte minst då det gäller ämnesord för digitalisering som tenderar att släpa efter. En kvantitativ analys av detta breda material bereds stort utrymme i ett appendix.

Metoden kombinerar tematisk, mediehistorisk och diskursanalytisk analys och representationer av digital teknik och gestalter kontextualiseras i omvärldsfenomen samt jämförs främst med ett fåtal rapporter om ungas medievanor och föräldrars dito. Avhandlingen använder alltså kontextualiserande dokument om medianvändning, men detta material redovisas inte grundligt för i materialurvalet. Ett samlat grepp om hur detta material, vars uppgift ofta är att blottlägga diskurser, kontext och bilda bakgrund till de representationer Olsson finner saknas. Dessa metodologiska val får oundvikligen följder, och det är här avhandlingens brister

som vetenskapligt arbete hopar sig. Bredden i både teoretisk ansats och materialmässig yvighet leder nämligen till obalans. Ett dilemma är att anpassa måttstockarna efter materialet, som kännetecknas av sina skillnader. Svepande beskrivs en stor mängd böcker, ibland så kortfattat som på några få rader. Den stora mängden material tvingar fram korthuggna beskrivningar som är för trubbiga för att notera särdrag och presentera ögonöppnande läsningar. Detta gör analysen onödigt långdragen, särskilt som en fördjupande argumentation som återkopplar till teori ofta saknas. Någon regelrätt litteraturanlys är det alltså inte fråga om, mer om svepande omdömen där motivet digitalisering uppmärksammas, utan belysning från exempelvis narratologiska aspekter.

Metoden att summera den digitala teknikens roll i gestaltning och intrig leder till en deskriptiv framställning, särskilt som Olsson inte skapar kategorier. Att föredra hade varit att den breda penselföringen hade kompletterats med representativa djupanalyser som bättre hade tillgodosett hur de olika litteraturtyperna realiserar digitalisering och mediestrider. Nu vilar tyngdpunkten på *att* något representeras, mindre på *hur*. Kluster av böcker som skildrar gestalter som använder digital teknik kunde ha samlats i troper som Olsson kunde ha namngivit, exempelvis tropen med barnet som konkret sugis i spelvärlden, tropen med skrämselberättelser om grooming och utsatthet eller tropen med barn som övertrumfar vuxna i datakunskande. En annan möjlighet hade varit att ur det större materialet skilt för sig diskutera bilderbok, ungdomsroman, bruksbok, översatt litteratur samt faktabok. Det hade erbjudit en mer samlad analys av hur respektive litteraturkategori representerar digitalisering. Ingen tydlig avgränsning mellan bilderbok, mellanålders-, ungdoms- och kapitelböcker görs. Ett problem med materialurvalet är att det oavsett verkshöjd, behandlas på samma sätt, vare sig det rör sig om författare som betalar för att bli utgivna och eller prisbelönta böcker. Exempelvis är hela 49 böcker lättlästa, men det nuvarande upplägget döljer hur denna litteraturkategori hanterar digitalisering. Den översatta litteraturen hade med fördel kunnat utgå, särskilt som de kontextualiserande källor som hänvisas till är hämtade enbart ur svensk debatt och svenska undersökningar av mediabruk. Materialet omfattar 164 svenska original, vilket skulle ha varit mer än nog. Översättningarna relateras inte heller till ett globalt mönster för hur digitaliseringen framställs i barn- och ungdomslit-

teratur. Inte minst väcks frågan om hur de få dokument om mediaanvändning som används förhåller sig till det översatta materialet, vars specifika kon-
texter inte tecknas, utan som ses som en organisk del av den svenska utgivningen.

Olsson famnar brett då både bilderboken, som kräver sin egen typ av analys som tar hänsyn till samspelet mellan text- och bildberättande, samt ungdomsromaner och faktaböcker inkluderas. Onödigt trubbigt blir det då bilderboksanalyserna är så fattiga på just bildanalys och själva samspelet mellan text och bild lämnas obehandlat medan maktdiskussionen glider undan. Exempelvis norska Gro Dahles och Kaia Dahle Nyhus bilderbok *Sesam Sesam* (2017) anförts med ett manipulerat bildcitrat, där Olsson tagit bort text och beskurit bilden utan att detta kommenteras. Tematiken nätporno-
grafi och maskulinitet kontextualiseras inte heller i tidigare pojkskildringar och en initierad bilderboksanalys saknas. Exemplet demonstrerar den flyktighet som följer av den valda analysmetoden.

Teoretiskt är avhandlingen fast förtöjd i såväl barnlitteraturforskning som diskurskritik. Teoretikerna är många, bland barnlitteraturforskarna är särskilt Clementine Beauvais, Maria Nikolajeva, Jaqueline Rose och Roberta Seelinger Trites aktuella. Olsson backar bandet till 1990-talets teoretisering av frågan om vuxenmakt i barnlitteraturen genom Rose och Perry Nodelman, för att landa i hur Nikolajeva och Beauvais förhåller sig till barnlitteraturens maktdynamiker. Avstampet hos Rose hade gärna fått följas upp kraftfullare genom senare diskussioner om barn, barndom och barnlitteratur som vuxenföreställningar. Med tanke på Olssons diskussion av vuxenvärldens avtryck i ungdomsromaner är det förvånande att varken Karin Lesnik-Oberstein, som följer Rose, eller Perry Nodelman som ger mothugg så sent som i *The Hidden Adult* (2007) eller sedermera Marah Gubars kritik av relationen vuxen-barn inte vidareutvecklas i avhandlingen. På nordiskt håll har Nina Christensen dissekerat dessa frågor, exempelvis i sitt avsnitt om aktörskap i *Keywords for Children's Literature* (2021), vilket hade gett en överblickande syn på denna fråga som är så grundläggande för Olssons avhandling. Kärnfrågor som den om vuxeninflytandet i barnlitterära verk kunde ha drivits längre. Ett mer argumenterande angreppssätt hade klargjort hur denna studie vidareutvecklar denna för forskningsfältet så avgörande fråga. Koncentrationen på vuxnas makt riskerar som det är nu att mörklägga barns och ungas agens. Olsson kunde

också ha vänt på kronologin och börjat i det nyaste, och angett Rose som bakgrund till dessa frågor, detta för att få ett mer uppdaterat avstamp för sin analys.

Olsson redogör konsekvent för tidigare forskning i barnlitteraturens digitalisering. Cecilia Axells avhandling *Barnlitteraturens tekniklandskap: En didaktisk vandring från Nils Holgersson till Pettson och Findus* (2015) som använder begreppet diskursiv kraft är ändå rätt osynlig i hans studie. Victoria Flanagan banade väg med sin posthumanistiska studie *Technologies of the Self* (2014), om självframställning i en digital tid. Med tanke på de frågeställningar Olsson väcker om postmillennial digitalisering är det förvånande att han bortser från sådant Flanagan och annan tidigare forskning lyft, exempelvis det materiella genom barns och ungas kroppslighet, deras subjektsformering samt nymateriella och posthumanistiska aspekter. Just det posthumanistiska hade varit en produktiv ingång, som potentiellt kunde ha ruckat på den seglivade diskussionen om maktordningen mellan barn, unga och vuxna.

En tydligare förankring i tidigare forskning kring hur ny teknologi återkommande utlöst moralpanik, exempelvis Lars Furulands "Ljus över landet! Elektrifieringen och litteraturen" (1991) om elektrifiering i litteraturen hade breddat perspektivet. Mekanismen att nya medier och ny teknologi föder moralpanik, som seriedebatten under 1950-talet eller videovåldsdebatten under 1980-talet, kunde ha fått en digrare framskrivning av moralpanikens faser. "La longue durée of panics", alltså hur modernitet och mediepanik samverkar över tid, hade gett relief åt Olssons angreppssätt. Begreppet mediestrid saknar en bredare kontextualisering i begrepp som mediepanik och moralpanik, som de förekommer hos Kirsten Drotner och Stanley Cohen. Hur begreppet mediestrid förhåller sig till detta kunde ha tydliggjorts mer. Begreppet "det digitalt kompetenta barnet" ter sig modellerat på begreppet "det kompetenta barnet" lanserat av danske Jesper Juul som fick stort genomslag, men används utan att Olsson kontextualiserar det.

I relation till tidigare forskning väljer Olsson bort subjektivitet och kroppslighet. Exempelvis Sara Danius *The Senses of Modernism. Technology, Perception and Aesthetics* (1994), om hur teknologi påverkar gestalternas sinnesorgan och förmåmmelser berörs inte. Bland tidigare forskning om teknologins gestalter i litteraturen står Olsson där-
emot särskilt nära Jonas Ingvarssons avhandling

En besynnerlig gemenskap. Teknologins gestalter i svensk prosa 1965–1970 (2003). Ingvarssons analys av inte bara ”de avtryck teknologin satt i texterna, utan också hur texten själv gestaltar den omgivande diskurs till vilken såväl texten som författaren bidrar” plockas upp av Olsson och analysingen genom Michel Foucault, Friedrich Kittler och N. Katherine Hayles följer Ingvarssons (s. 31–32). Detta väcker onekligen frågan om forskningsfältets utveckling de senaste decennierna, har inte mer hänt teoretiskt? Olsson förhåller sig inte heller till begreppet post-digital som det diskuteras av exempelvis Giorgio Agamben, ett forskningsparadigm som strävar efter att beskriva samtidens förhållningssätt till digitalisering.

Olsson aviserar att avhandlingen är diskursanalytisk, men detta angreppssätt är svagt framskrivet i analysen. Foucaults begrepp diskurs, händelse, serie, regelbundenhet, möjlighetsvillkor går Olsson inte närmare in på. Bland de anförda diskurskritikerna återfinns John Durham Peters, Donna Haraway, Hayles, Kittler, Patricia G Lanhe, Lev Manovich, Marshall McLuhan som sammanförs utan vidare problematisering av hur de kan fås att samspela i en litteraturvetenskaplig analys. Med imponerande lätthet redogör Olsson ändå för respektive begreppslik bakgrund och hur de valda begreppen tjänar avhandlingens syfte. Dock kunde han oftare ha återkopplat till och fördjupat teoriernaslag i själva analyserna. Då det gäller representation är teoriunderlaget avgränsat till relevanta teoretiker som Jørgen Bruhn och Lars Elleström. Didaktiseringen genom Gert Biesta får en underordnad roll i avhandlingen. Biestas begrepp kvalifikation, socialisation och subjektifiering underanvänds och den maktanalys som genomsyrar hans teori underutnyttjas. Olsson landar ändå i att kvalifikation, socialisation och subjektifiering är de sätt på vilka didaktiseringen sker i barn- och ungdomslitteraturen: det rör sig huvudsakligen om att söka förmedla kunskap om förmågor och värderingar relaterade till digitalisering och om att forma de unga läsarna som aktiva och ansvarsfulla digitala medborgare.

Sammanfattningsvis är Jakob Olssons avhandling ett exempel på barnlitteraturforskningens möjligheter att blottlägga en förhållandevis ny optik, nämligen digitalisering och teknologiutveckling i samtida barn- och ungdomslitteratur. Resultatet av studien är att Olsson konstaterar att i samtida barnlitteratur förekommer digital teknik överallt och i alla kategorier. Han exemplifierar med *Livets ABC* (2020) av Lisen Adbåge där digitala ap-

parater, spelkonsoler, smarttelefoner och kamp om skärmtid enligt honom vittnar om att barnlitteraturen är uppkopplad mot samtidens digitala diskurs. Hur denna ”uppkoppling” görs har Olsson kartlagt genom att inventera vilka funktioner tekniken har, vad som representeras och didaktiseras, samt hur och varför detta görs i svensk postmillennial barn- och ungdomslitteratur. Det han identifierat är alltså en kompakt närvaro av digital teknik, men även att denna i hög grad didaktiseras ur ett vuxennormativt perspektiv, vilket även är avhandlingens utgångspunkt som den formulerats i syftesbeskrivningen. Utvecklingen följer mönstret för tidigare teknikenombrott, nämligen att det Olsson väjer att kalla mediestrider utbryter, och han har visat hur denna kamp om tolkningsföreträdet och makten över digitaliseringen förs i barn- och ungdomslitteraturen på tematisk nivå. Utan tvekan är en allestädes närvaro av digital teknik det rådande paradigmet i utgivningen. Olsson liknar denna närvaro vid en sladdhärva, ur vilken han frigjort tre huvudsaddar: det digitalt kompetenta barnet, det dataspelandet barnet och det sociala medianvändandet barnet. Här vilar fokus på några möjliga tematiska ingångar, medan andra – till exempel digitalt motstånd, digitala rebeller, barn- och unga som tar avstånd och motarbetar digitalisering – som en följd av de metodologiska vägvalen inte framträder.

Kartläggningen av digitala representationer är avhandlingens huvudresultat. Den period Olsson undersöker präglas av ständig och snabb förändring gällande digital teknik, praktiker och diskurser kring det digitala. Här framträder genusrelaterade skillnader i pojkars och flickors digitala praktiker samt den föräldraoro kring övergrepp och digital inkludering som förekommer. Olsson har riktat sökluften brett från bilderböcker till skräck och fantasy och vardagsrealism, allt i avsikt att göra en inledande översikt av det digitala landskapet i samtida barnlitteratur. Sina fynd läser han bland annat genom Nodelmans antagande att vuxna skriver om vad de föreställer sig att barn bryr sig om att läsa, men att även en didaktisering samtidigt pågår, och att denna didaktisering värderar den digitala tekniken i relation till kategorierna barn och barn-dom. Olssons övergripande slutsats är att barn- och ungdomslitteraturen representerar och didaktiserar den digitala tekniken på ambivalenta sätt, starkt formade av ett dominerande vuxenperspektiv på ungas teknikanvändning. Spänningsfältet mellan vuxenföreställningar och barns föreställningar tar sig i materialet uttryck i mediestrider mellan unga,

vuxna och i relation till själva tekniken, detta både på individ- och samhällsnivå.

Olsson konstaterar att digitala gestalter är nöder i ett tveetydigt nätverk där digital teknik och diskurs filtreras genom ett vuxenperspektiv. Det att vuxna skapar barnlitteratur innebär inte nödvändigtvis som Olsson hävdar enbart att barn inte skulle kunna ha och ta makten i fiktionen. Tvärtom skulle säkerligen barnets och den ungas agens när det gäller digitalisering och teknologi som en form av motstånd och teknologisk utopi ha framträtt mer om de metodologiska grundpremisserna i hans avhandling hade formulerats annorlunda. Självt hör jag till den kategori vuxna som lider av digital tröghet, med bristande intresse och motivation. Huruvida en motsvarande tröghet, med motsträviga och förlegade representationer av digitalisering förekommer i materialet är något Olsson förbiser. Frågan om huruvida någon känner sig som "roadkill on the digital highway" hänger samman med diskussionen om barn- och ungdomslitteraturens strävan att finnas mitt i sin samtid. Är det ens möjligt i den digitalt rusande tidsåldern vara digitalt uppdaterad i bokform eller föräldras de litterära representationerna i snabbare takt än innan och kan de rentav omges av digital nostalgi? Har barn i egenskap av digitala aktörer mer agens än vad Olssons metodologiska val tillåter honom att urskilja? Sådana självreflexiva återkopplingar hade Olsson gärna fått bjuda på.

I sin avhandling följer Jakob Olsson en pågående och högst inflytelserik utveckling inom det litterära fältet, bemöter samhällsaktuella frågor samt påvisar barn- och ungdomslitteraturens hantering av dessa. Avhandlingen ger en överblick av hur digitalisering och teknologiutveckling representeras och därutöver hur dessa omges av återkommande mediestrider i svensk barn- och ungdomslitteratur från millennieskiftet till pandemiutbrottet. Genom att uppmärksamma betydelsen av samtidens syn på vad ett barn är samt på vuxnas maktövertag i relation till digitalisering öppnar avhandlingen för ett fördjupat studium av digital teknologi och samtida mediestrider och vidgar därmed den litteraturvetenskapliga barnlitteraturforskningen i riktning mot att studera det digitala och teknologiska ur ett maktkritiskt perspektiv. De invändningar som här framlagts förtar inte det faktum att Olssons avhandling utgör ett välkommet bidrag till ett på svensk botten tämligen underbeforskat område. Det barnlitterära forskningsfältet har berikats med en läsvärd studie om digitalisering, teknikut-

veckling och mediestrider i periodens barnlitteratur och med tanke på den rusande teknikutvecklingen och digitaliseringen är detta ett givet ämne för framtida forskning.

Mia Österlund

Ylva Perera, *Skrivande som motstånd: Antifascism i Mirjam Tuominens prosa*. Åbo Akademi. Åbo Akademis Förlag. Åbo 2025.

Den finlandssvenska författaren Mirjam Tuominens (1913–1967) böcker har under det senaste decenniet återutgivits på svensk mark – av Moderlista och, framförallt, det lilla förlaget Eskaton. Nu har författarskapet också ägnats en sammanläggningsavhandling, *Skrivande som motstånd: Antifascism i Mirjam Tuominens prosa*, skriven av Ylva Perera, kulturredaktör vid Hufvudstadsbladet. Tuominens författarskap verkar med andra ord ha fått en förnyad aktualitet – på sätt och vis är det också vad Pereras avhandling, framlagd vid Åbo Akademi i oktober 2025, försöker visa. Som undertiteln indikerar handlar den om det antifascistiska i Tuominens prosa, ett ämne med hög samtidspolitisk relevans, även om Perera mestadels stannar inom Tuominens historiska kontext.

Avhandlingen består av fyra artiklar och en kapp, i vilken två frågeställningar formuleras: "1. Hur skildras fascismen i Tuominens skönlitterära produktion på ett tematiskt plan, och hur konstrueras motståndet mot densamma? 2. På vilket sätt kan Tuominens syn på skrivande – samt formen hennes texter tar – ses som uttryck för en antifascistisk poetik?" Det är vida begrepp och stora frågor, som genom Tuominens plats i ekvationen dock blir relativt välavgränsade, hanterbara, möjliga att besvara.

Avhandlingen bygger på en gedigen inläsning i Tuominens författarskap, den litteraturhistoriska kontexten samt den existerande sekundärlitteraturen om bäggedera. Tuominens forskning är inte särskilt omfattande, men heller inte försumbar. Tuominen finns presenterad i ett antal litteraturhistoriska verk, det finns ett par biografier, och ett ganska stort antal bokkapitel, essäer, förord och kulturtidskriftsartiklar. En akademisk studie i bokform föreligger (Siv Illmans religionspsykologiska studie om Tuominens sista bok), och det lär finnas ett pågående avhandlingsprojekt i Helsingfors som Perera dock inte har haft tillgång till. Föreliggande